

Національна бібліографія України: здобутки, проблеми, перспективи

У роботі круглого столу «Національна бібліографія України: здобутки, проблеми, перспективи» взяли участь провідні фахівці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ), Національної бібліотеки України (НБУ) імені Ярослава Мудрого, Національної історичної бібліотеки України (НІБУ), Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва, Книжкової палати України імені Івана Федорова, Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного та ін. Обговорювалось широке коло проблем розвитку національної бібліографії України, створення Українського бібліографічного репертуару (УБР), поточної реєстрації друкованої та електронної продукції.

Зав. відділу НБУВ, д-р наук із соц. комунікацій **Т. В. Добко** визначила основні етапи, тенденції, перспективи розвитку національної бібліографії України. Вона вказала на специфіку та складнощі розвитку в Україні національної бібліографії, охарактеризувала основні праці українських бібліографів XIX–XX ст. (М. Максимовича, М. Комарова, І. Левицького) з реєстрації української книги, діяльність Бібліографічної комісії Наукового товариства імені Шевченка на початку XX ст. Доповідачка простежила хроніку обговорення завдань створення УБР в Українському науковому інституті книгознавства, Бібліографічній комісії УАН та Всенародній бібліотеці України (нині Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського). Саме у 1920–1930-ті рр., як наголосила Т. В. Добко, були закладені теоретичні та методичні засади УБР у працях С. Маслової, Ю. Меженка, С. Постернака, М. Сагарди, М. Ясинського та ін. Реалізація ж проєктів зі створення УБР стала можливою лише із здобуттям Україною неза-

лежності, коли розпочався новий етап розвитку історико-бібліографічних досліджень, відродження національної бібліографії, дослідження науково-бібліографічної діяльності бібліотек, заповнення «білих плям» українського книговидання та історії української бібліографії, визначення методологічних основ національної бібліографії.

Науковець зазначила, що важливими складовими національної бібліографії України є бази даних спеціалізованих фондів НБУВ та наукові каталоги, що розкривають багатющі унікальні зібрання (рукописів, стародруків, нотних і образотворчих видань, газет, зарубіжної україніки, картографічних видань тощо). Суттєвим є внесок у ретроспективну національну бібліографію інших національних та спеціалізованих наукових бібліотек України загальнодержавного значення.

Питання формування та оптимізації системи поточних державних бібліографічних посібників як базового сегмента національної бібліографії висвітлила у своїй доповіді заст. директора Книжкової палати України імені Івана Федорова **Г. О. Гуцол**. Зокрема, вона представила бази даних державної бібліографії, доступні в онлайн-овому середовищі переважно з 2004 р. Готовність Книжкової палати започаткувати систему корпоративної каталогізації та надавати бібліотекам єдиний електронний бібліографічний запис на усі об'єкти державного реєстраційного обліку (у т. ч. й електронні видання на автономних компактних носіях) ускладнюється проблемами щодо узгодження програмного забезпечення, нестачею комп'ютерної техніки та браком професійних кадрів.

Кілька доповідей учасників круглого столу було присвячено реалізації фундаментальних проєктів як складових УБР. Головний бібліограф НБУ імені Ярослава Мудрого **І. О. Негрейчук** розповіла про роботу над виданням «Дру-

кований зведений каталог україномовної книги державних бібліотек та музеїв України, 1798–1923» (у 5-ти випусках. Київ, 1999–2015) та представила онлайнвий електронний ресурс «Зведений каталог української книги, 1798–1923». Доступна на сайті НБУ імені Ярослава Мудрого база даних містить відомості про книги українською та російською мовами, видані в Україні, і частково книги українських авторів та про Україну, що побачили світ поза її межами (понад 33 тисячі записів).

Про здобутки НБУВ у царині національної бібліографії йшлося у виступі молодшого наукового співробітника НБУВ **С. А. Дзюбич**. Упродовж 1994–2006 рр. у НБУВ було створено дві бази даних: «Україномовна книга у фондах НБУВ, 1798–1923» та «Зведений каталог-репертуар україномовної книги, 1798–1923», які стали основою формування у 2012 р. «Міжнародного зведеного каталогу-репертуару української книги, 1798–1923», загальна кількість записів україномовних видань в якому становить 25477. Як відзначила доповідачка, було опрацьовано фонди 57 установ в Україні і близько ста зарубіжних. З метою виявлення та обліку закордонної україномовної книги широко використовувалися електронні ресурси Інтернету. У 2012 р. роботу над Міжнародним зведеним каталогом-репертуаром, аналогів якого в Україні немає, завершено.

Науковий співробітник НБУВ, канд. іст. наук **І. Г. Лиханова** поінформувала присутніх про завершення роботи над виданням «Книга в Україні, 1861–1917: матеріали до репертуару української книги» (19 томів, літери «А»–«Я». Київ, 1996–2016), що відображає книги, видані на території сучасної України українською та російською мовами.

Створенню національного бібліографічного репертуару присвятила свою доповідь зав. відділу Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаніка **Л. І. Ільницька**. Вона поділилася з колегами досвідом реалізації проекту «Українська книга в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині та в еміграції, 1914–1939» (Т. 1–3: 1914–1924–1927 (Львів, 2010–2017), висвітлила науково-методичні засади формування цього ресурсу. Доповідка зазначила, що укладачі прагнули не лише до повноти відображення джерел, опрацьовуючи друковані та електронні ресурси, а й до повноти бібліографічного запису, відображаючи зміст збірок художніх творів, збірників праць, календарів тощо.

Про сучасні проблеми національної бібліографії та їх вирішення окремими зарубіжними країнами доповідала зав. кафедри Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, канд. пед. наук, професор **В. В. Загуменна**. Вона висвітлила особливості системи національної бібліографії у зарубіжних країнах. На завершення доповідка торкнулася проблеми вкрай мізерної підготовки кадрів бібліографів у вишах України, обмеженості годин викладання бібліотечно-бібліографічних дисциплін у навчальних програмах. Порушене питання викликало жваве обговорення колег, глибоко стурбованих таким станом.

З роботою у галузі бібліографії зарубіжної україніки як інтегральної складової національної бібліографії України познайомила учасників круглого столу зав. відділу НБУВ, д-р іст. наук **Т. Д. Антонюк**. Було зокрема відзначено, що бібліографія екстеріоріки представлена електронним каталогом книг (приблизно 9 тис. записів), каталогом

періодичних видань (113 назв) та аналітичною базою даних (понад 35 тис. описів статей). До 125-річчя першого поселення українців у Канаді відділом підготовлено бібліографічний покажчик «Українська канадіана», нині триває робота над метабібліографічним посібником «Бібліографічні джерела зарубіжної україніки».

Бібліографію шевченкознавства XXI ст. обрала темою свого виступу науковий співробітник НБУВ **І. Д. Войченко**. Вона розповіла про розпочату у 2016 р. роботу над третьою, завершальною, частиною проекту зі створення єдиної зведеної наукової бібліографії шевченкіани, започаткованого НБУВ. Доповідка проаналізувала повноту та хронологічні межі попередніх бібліографічних посібників, які відображають літературу про життя та творчість Т. Г. Шевченка, окреслила напрями досліджень, зумовлені якісно новим ступенем розвитку вітчизняного шевченкознавства у XXI ст., навела оцінки джерельної бази бібліографічного ресурсу «Т. Г. Шевченко: бібліографія літератури про життя і творчість, 2004–2018».

Про внесок Національної історичної бібліотеки України у національну бібліографію України йшлося у спільній доповіді генерального директора НІБУ **А. В. Скорохватової**, заст. ген. директора НІБУ **С. І. Смілянець**, зав. відділу НІБУ **З. Х. Мусіної**. Присутніх було ознайомлено зі значним бібліографічним доробком Бібліотеки. Це відомі в Україні щорічний науково-допоміжний покажчик «Історія України» (з 1968 р.); спеціалізовані з 10-річною ретроспекцією бібліографічні покажчики «Теорія, методика і практика бібліотечного краєзнавства»; п'ятирічні метабібліографічні покажчики «Краєзнавчі бібліографічні посібники бібліотек України»; біобібліографічні покажчики; каталоги колекцій. Електронні бібліографічні ресурси НІБУ, представлені базами даних: «Історія України»; «Історична Шевченкіана»; «Україна. Шлях до незалежності, 1991–2016»; «Українська революція, 1917–1921 рр.» та інші, забезпечують багатоаспектний пошук інформації, слугують базою для видання бібліографічних покажчиків та оперативного онлайнвого забезпечення інформаційних запитів користувачів.

Тема національної бібліографії другого ступеня розглядалася на круглому столі як питання метабібліографічної складової національної бібліографії України. Окресливши історію становлення та розвитку поточного і ретроспективного обліку бібліографічних посібників в Україні та здійснивши огляд основних джерел метабібліографії, науковий співробітник НБУВ **В. А. Шкаріна** звернула увагу присутніх на те, що в публікаціях про метабібліографічні ресурси дослідники уникають словосполучення «національна метабібліографія». Вочевидь, це пов'язано з тим, що система національної метабібліографії України поки що не є такою розвинутою, як система її національної бібліографії першого ступеня. Доповідка зупинилася на ретроспективних галузевих метабібліографічних посібниках, підготовлених НБУВ (анотований каталог «Держава і право. Бібліографічні посібники» (Київ, 2010); покажчик бібліографічних посібників «Економіка. Економічні науки» (Київ, 2012) та на «Електронному каталозі довідково-бібліографічних видань».

Питання створення бібліографічного репертуару українського тиражного кіноплаката 1923–1994 рр. порушу-

валися у доповіді наукового співробітника НБУВ **Л. М. Гутник**. Було зокрема зазначено, що досліджений на сьогодні бібліографічний репертуар вітчизняного кіноплаката (монографія І. І. Золотерхової «Український радянський кіноплакат 20–30-х років» (Київ, 1983); електронна бібліографічна база даних «Український кіноплакат»; підготовлений до друку науковий каталог «Український кіноплакат 1947–1994 рр. з фондів НБУВ» та ін.) є невід’ємними складниками національної бібліографії. Напрацювання фахівців вводять в науковий обіг великий документально-інформаційний масив образотворчих видань, а також закладають підґрунтя для подальшого опрацювання, вивчення даного виду образотворчих документів у контексті історії української друкованої графіки та історії кіномистецтва.

У низці виступів звучала тема розвитку національних бібліографічних ресурсів галузевими науковими бібліотеками України. Ретроспективні науково-допоміжні та біобібліографічні покажчики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського представила зав. відділу ДНПБ **Л. І. Самчук** («Вища освіта України в умовах трансформації суспільства», «Спеціалізовані вчені ради як складник розвитку Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України», «Сучасні освітні технології», «Розвиток професійної орієнтації в Україні» та ін.). Провідний бібліограф ДНАББ імені В. Г. Заболотного **О. В. Углова** доповіла про красназвч дослідження Бібліотеки, а саме: про підготовку у 2016–2017 рр. серії бібліографічних покажчиків «Малі міста України».

В обговоренні доповідей взяла участь провідний наук. співробітник НБУВ, д-р іст. наук **Н. В. Стрішенець**. Зок-

рема, вона нагадала присутнім про титанічну самовіддану працю відомих вітчизняних бібліографів, які стояли біля витоків національної бібліографії України.

На завершення слід відзначити, що учасники засідання вказали на певний паралелізм у підготовці актуальних бібліографічних праць, відсутність міжвідомчої координації у роботі над проектами загальнодержавного значення, на значущість формування національного метабібліографічного ресурсу, необхідність кардинальних змін в системі підготовки кваліфікованих кадрів бібліографів. Наголошувалося також на важливості подолання міжвідомчих бар’єрів, на необхідності консолідації та кооперування зусиль національних, спеціалізованих наукових бібліотек у створенні УБР, поточній реєстрації та каталогізації видавничої продукції на різних носіях. Все це, на думку більшості присутніх, зумовлює потребу створення міжвідомчого органу з питань національної бібліографії при НАН України чи на базі однієї з національних бібліографічних установ країни.

Цікаві, змістовні виступи доповідачів, дружня атмосфера сприяли плідному спілкуванню, обміну професійним досвідом.

Під час роботи круглого столу демонструвалася, підготовлена науковими співробітниками НБУВ **С. В. Блидарук** і **А. М. Колесніченко**, виставка видань національної бібліографії України та зарубіжних країн.

Тетяна Добко,
д-р наук із соц. комунікацій, зав. відділу НБУВ
Віталіна Шкаріна,
науковий співробітник НБУВ